

Kernobservaties en aanbevelingen

Deze gespreksnotitie gaat over de rol van algoritmes, online groepsdynamiek en big tech-platforms bij de normalisering van misogynie, online radicalisering en anti-democratisch denken onder jongeren. Vanuit praktijkervaring, gesprekken met jongeren en professionals en eigen onderzoek zie ik hoe online beïnvloeding steeds directer ingrijpt op identiteitsvorming, mentale gezondheid en democratische weerbaarheid.

Het is niet zo dat offline online beïnvloedt, het is andersom.

1. Wat zie ik in de praktijk?

- De online manosphere versterkt misogynie, wantrouwen richting instituties en polariserende denkbeelden.
- Jongeren kunnen via algoritmische aanbevelingen zeer snel terechtkomen in extremere online omgevingen.
- Humor, memes en ironie spelen een belangrijke rol bij normalisering van haat en ontmenselijking (“morele mist”).
- Finfluencers, fitfluencers en masculiniteitstrends spelen sterk in op onzekerheid, status, lichaamsbeeld en behoefte aan erkenning.
- Veel jongeren ervaren tegelijkertijd een gebrek aan werkelijk contact, zingeving en relationele begeleiding.
- In digitale echokamers ontbreekt vaak correctie, nuance en weerwoord.
- Sommige jongeren radicaliseren verder richting gewelddadige online netwerken, waaronder Com- en 764-groepen.
- Daarnaast zie ik groeiende scepsis richting journalistiek, wetenschap, overheid en democratische instituties.

2. Waar wringt het huidige beleid?

- Het huidige mediawijsheids- en digitaliseringsonderwijs sluit onvoldoende aan op de huidige online werkelijkheid.
- Veel onderwijsprogramma’s zijn nog gebaseerd op een ouder medialandschap, terwijl online beïnvloeding tegenwoordig draait om gedragssturing, identiteit en algoritmes.
- Ook binnen onderwijs en zorg ontbreekt soms actuele kennis over online radicalisering en digitale groepsdynamiek.
- De digitale leefwereld van jongeren wordt nog te vaak benaderd als technisch vraagstuk, terwijl het nadrukkelijk ook een zorg- en democratisch vraagstuk is.

3. Wat is nodig?

- Meer werkelijk contact en gesprek met jongeren over identiteit, mannelijkheid, erbij horen en zingeving.
- Meer aandacht voor democratische waarden, pluralisme en relationele begeleiding.
- Betere ondersteuning van ouders, onderwijs- en zorgprofessionals.
- Meer kennis over algoritmische beïnvloeding binnen onderwijs en zorg.
- Structurele regulering van big tech-platforms.
- Transparantie over aanbevelingsalgoritmes.
- Beperkingen op gepersonaliseerde aanbevelingssystemen voor minderjarigen.
- Een zorgplicht voor platforms ten aanzien van mentale en sociale veiligheid van jongeren.

Hannah Arendt waarschuwde al:

The ideal subject of totalitarian rule is not the convinced Nazi or the convinced Communist, but people for whom the distinction between fact and fiction, true and false, no longer exists.

Online radicalisering onder jongeren is geen tijdelijk internetfenomeen. Het raakt direct aan sociale veiligheid, democratische waarden en de manier waarop toekomstige generaties leren kijken naar gender, macht, diversiteit en menselijkheid.

Gespreksnotitie: *Het is niet zo dat offline online beïnvloedt, het is andersom.*

Als (keynote)spreker, trainer, onderzoeker, mediapedagoog en zorgeticus werk ik op het snijvlak van digitale jongerencultuur, online beïnvloeding en online radicalisering. In gesprekken met jongeren, ouders, onderwijs-, zorg- en veiligheidsprofessionals, waaronder vertegenwoordigers van Europol, zie ik hoe algoritmische beïnvloeding, misinformatie en online groepsdynamiek steeds meer invloed krijgen op identiteitsvorming, wereldbeeld en maatschappelijke opvattingen van jongeren. Vanuit die praktijk-, onderzoeks- en onderwijservaring zie ik met grote zorg hoe de online manosphere zich ontwikkelt tot een systeem dat niet alleen schadelijk is voor individuele jongeren, maar ook voor de democratische samenleving als geheel.

Deze thematiek onderzocht ik ook in mijn masterthesis ***'Piemels en Hakenkruizen': Een zorgethische studie naar hoe jongens (11-15 jaar) online ultrarechtse content ervaren en beleven.*** Daarin analyseer ik hoe online groepsdynamiek, algoritmes en de behoefte aan erkenning kunnen bijdragen aan normalisering van misogynie, racisme en radicalisering onder jongens.

De manosphere is een digitaal ecosysteem waarin algoritmes actief bijdragen aan het versterken, normaliseren en verdiepen van vrouwonvriendelijke, anti-democratische en polariserende denkbeelden. Onderzoek van Argos laat zien hoe snel algoritmische aanbevelingen jongeren richting de online manosphere kunnen bewegen: een jongen van 15 jaar kan al binnen enkele klikken terechtkomen in online omgevingen waarin misogynie, complotdenken en extremere vormen van masculiniteit worden genormaliseerd (Goldenberg, 2025).

Jongens komen vaak al op jonge leeftijd terecht in online omgevingen waarin misogynie, dominantie, vernedering van vrouwen, anti-queerretoriek en wantrouwen richting instituties voortdurend worden herhaald en beloond met aandacht, status en groepsgevoel. Daarnaast zie ik toenemende scepsis richting journalistiek, wetenschap, overheid en democratische instituties. Jongeren leren online dat traditionele media zouden liegen, wetenschappelijke kennis politiek gestuurd zou zijn en overheden fundamenteel onbetrouwbaar zouden zijn.

Wantrouwen

Binnen sommige online-gemeenschappen wordt humanisme daarbij voorgesteld als een vorm van "moderne hekserij": een ideologisch project dat traditionele waarden, religie, genderverhoudingen en gemeenschapsstructuren zou hebben ondermijnd. Dat beeld versterkt het wantrouwen richting overheid, wetenschap, onderwijs en journalistiek. Digitale systemen weerspiegelen maatschappelijke ontwikkelingen niet alleen, maar versterken en structureren deze actief. Algoritmes, platforms en datasturing beïnvloeden in toenemende mate identiteitsvorming, maatschappelijke beeldvorming en institutioneel wantrouwen richting overheid, wetenschap, onderwijs en media.

De aantrekkingskracht van deze online-werelden wordt nog te vaak onderschat. Humor speelt hierin een belangrijke bindende rol. Misogynie, racisme, vernedering en extremere denkbeelden worden vaak verpakt als ironie, memes of “gewoon grapjes”, waardoor morele grenzen vervagen en jongeren langzaam gewend raken aan ontmenselijking en vijanddenken. In die context ontstaat wat omschreven kan worden als morele mist: een omgeving waarin het onderscheid tussen grap, ideologie, groepsdruk en daadwerkelijke overtuiging steeds diffuser wordt.

Tegelijkertijd spelen online influencers sterk in op onzekerheid, identiteitsvorming en een negatief zelfbeeld bij jongeren. Finfluencers (crypto) beloven financieel succes, dominantie en controle; fitfluencers en online masculiniteitstrends presenteren een ogenschijnlijk perfect mannelijk lichaam als voorwaarde voor status, aantrekkelijkheid en maatschappelijke waarde. Fenomenen zoals looksmaxxing, obsessieve zelfoptimalisatie en eetstoornisgevoelig gedrag worden binnen deze online culturen regelmatig genormaliseerd of zelfs aangemoedigd. Voor veel jongeren biedt dit een gevoel van richting, erkenning en groepsidentiteit, juist wanneer zij zich offline onzeker, buitengesloten of machteloos voelen.

Correctie, weerwoord en nuance

Wat ik in de praktijk zie, is dat deze jongeren vaak nauwelijks nog worden blootgesteld aan correctie, nuance of weerwoord. Zij bevinden zich in digitale echokamers waarin extreme opvattingen steeds verder worden genormaliseerd. Tegelijkertijd ervaren veel jongeren een gebrek aan werkelijk contact, oprechte interesse en betekenisvolle gesprekken over identiteit, onzekerheid, mannelijkheid, erbij horen en zingeving. Juist die behoefte aan erkenning, richting en verbondenheid maakt hen kwetsbaar voor online gemeenschappen die ogenschijnlijk antwoorden, status en saamhorigheid bieden. Zonder een corrigerende buitenwereld en zonder relationele begeleiding kunnen sommige jongeren verder radicaliseren en terechtkomen in gewelddadige online netwerken, waaronder zogeheten Com- en 764-groepen. Binnen deze groepen worden jongeren aangemoedigd om anderen psychisch of fysiek geweld aan te doen, zichzelf te beschadigen, seksuele vernedering te normaliseren of kwetsbare jongeren en volwassenen doelgericht te manipuleren en intimideren.

Technologisch en maatschappelijk systeemprobleem.

Tevens belangrijk te erkennen dat dit niet uitsluitend een individueel opvoed- of gedragsprobleem is. Het is ook een technologisch en maatschappelijk systeemprobleem. Waarbij enerzijds big tech-platforms en hun verdienmodellen hierin een centrale rol spelen. Zo zijn algoritmes ontworpen om aandacht vast te houden en emotionele betrokkenheid te vergroten. Controversiële, polariserende en emotioneel geladen content wordt daardoor structureel versterkt. Jongeren die zoeken naar identiteit, onzekerheid ervaren of aansluiting missen, worden relatief eenvoudig een steeds extremere online-wereld ingezogen. Anderzijds sluit de huidige aanpak in onderwijs en mediawijsheid onvoldoende aan bij deze realiteit. Er ligt al jaren een basis voor digitale geletterdheid klaar binnen het onderwijs, maar in de periode waarin hierover beleid is ontwikkeld, heeft de online werkelijkheid zich razendsnel doorontwikkeld. De opkomst van de manosphere, algoritmische radicalisering en gewelddadige online subculturen laat zien dat het huidige denken over mediawijsheid niet meer voldoende aansluit op de werkelijkheid waarin jongeren opgroeien.

Benadering onderwijs

Veel onderwijsprogramma's rondom mediawijsheid en online beïnvloeding zijn nog gebaseerd op een medialandschap van twee of drie generaties geleden: gericht op informatie herkennen, nepnieuws onderscheiden of kritisch leren zoeken. Maar de huidige online dynamiek draait niet primair om informatievoorziening. Het gaat om gedragssturing, identiteitsvorming, emotionele beïnvloeding en algoritmische versterking. Daarnaast zie ik in de praktijk dat het kennis- en bewustzijnsniveau rondom online beïnvloeding, algoritmische sturing, digitale groepsdynamiek en online radicalisering binnen onderwijs en zorg niet altijd voldoende aansluit op de realiteit waarin jongeren zich dagelijks bewegen. Veel professionals werken met grote betrokkenheid, maar missen soms de actuele kennis, taal en handelingsperspectieven om de snelheid, intensiteit en psychologische impact van online systemen goed te kunnen duiden. Daardoor worden signalen van online radicalisering, misogynie, digitale groepsdruk of gewelddadige online subculturen niet altijd tijdig herkend.

Onderwijs over én in de democratische samenleving

Ik pleit niet alleen voor meer voorlichting, maar vooral voor meer werkelijk contact met jongeren, meer ruimte voor gesprek, tegenspraak, relationele begeleiding en onderwijs over de pluralistische democratische samenleving. Jongeren moeten niet alleen leren hoe media werken, maar ook leren omgaan met verschil, complexiteit, conflict, empathie en democratische verantwoordelijkheid.

De politieke denker Hannah Arendt schreef:

The ideal subject of totalitarian rule is not the convinced Nazi or the convinced Communist, but people for whom the distinction between fact and fiction, true and false, no longer exists.

Die waarschuwing is in het huidige digitale tijdperk uiterst relevant. Wanneer jongeren langdurig opgroeien in online systemen waarin wantrouwen, desinformatie, ontmenselijking en vijanddenken voortdurend worden versterkt, raakt dat direct aan de fundamenten van een democratische samenleving.

Beïnvloeding

Juist in de adolescentiefase is dit zeer invloedrijk. Alle zaadjes van haat richting vrouwen, queer personen en verschillende culturele doelgroepen, maar ook wantrouwen richting democratische instituties, journalistiek en wetenschap, worden geplant in vruchtbare, identiteitsvormende grond. Jongeren zijn in deze levensfase actief op zoek naar betekenis, erkenning, status en verbondenheid. Online-gemeenschappen binnen de manosphere bieden hier schijnbaar eenvoudige antwoorden op, maar doen dat vaak vanuit vijanddenken, hiërarchie en ontmenselijking.

Ook **ouders** zijn niet altijd bij machte hun kinderen hierin voldoende mediawijs op te voeden. Niet omdat zij onverschillig zijn, maar omdat de urgentie vaak nog onvoldoende zichtbaar is en veel ouders zelf eveneens functioneren binnen online bubbels en algoritmisch gestuurde informatiestromen. Bovendien ontwikkelen online jongerenculturen zich sneller dan veel opvoed- en onderwijssystemen kunnen bijhouden.

Het recente advies aan de **Rijksoverheid** om zich grotendeels terug te trekken van platform X vanwege desinformatie, polarisatie en maatschappelijke veiligheidsrisico's laat zien dat de impact van deze digitale ecosystemen inmiddels ook op institutioneel niveau wordt erkend. Daarbij werd zichtbaar dat zelfs professionals die online een democratische tegenstem

probeerden te bieden, regelmatig onderdeel werden van dezelfde algoritmische dynamiek die zij wilden tegengaan. Hun berichten werden niet zelden uit context gehaald, geciteerd of verspreid binnen online netwerken om verontwaardiging, vijanddenken en online haat verder aan te jagen. Tegelijkertijd bevinden miljoenen jongeren zich dagelijks nog midden in deze digitale systemen, vaak zonder structurele begeleiding, bescherming of voldoende kritisch tegenwicht.

Mijn oproep aan de ministers is om verder te kijken dan incidenten of individuele influencers. Dit vraagt om een langetermijnvisie op digitale socialisatie, democratische weerbaarheid en de invloed van algoritmische systemen op jongeren.

Daarbij zou de digitale leefwereld van jongeren niet langer uitsluitend als technologisch of educatief vraagstuk moeten worden benaderd, maar nadrukkelijk ook als **zorgdomein**. De online wereld beïnvloedt identiteitsvorming, mentale gezondheid, sociale veiligheid, seksualiteit, wereldbeeld en gedragsontwikkeling. Dat vraagt om duurzame samenwerking tussen onderwijs, jeugdzorg, mentale gezondheidszorg, veiligheidsinstanties en digitale experts. Naast investeringen in onderwijs, zorg en democratische weerbaarheid is ook structurele regulering van big tech-platforms noodzakelijk. Jongeren bewegen zich dagelijks in digitale systemen die actief zijn ontworpen om aandacht vast te houden, gedrag te sturen en emotionele betrokkenheid te vergroten. Dat vraagt om politieke keuzes en duidelijke maatschappelijke grenzen.

Ter bescherming van jongeren zijn de volgende maatregelen van belang:

- meer transparantie over de werking van aanbevelingsalgoritmes;
- onafhankelijk onderzoek naar de impact van algoritmische beïnvloeding op jongeren;
- strengere handhaving op content die misogynie, geweld, zelfbeschadiging, racisme of radicalisering normaliseert;
- beperkingen op gepersonaliseerde aanbevelingssystemen voor minderjarigen;
- een zorgplicht voor platforms ten aanzien van de mentale en sociale veiligheid van jongeren;
- betere mogelijkheden voor ouders en jongeren om algoritmische aanbevelingen uit te schakelen;
- structurele samenwerking tussen overheden, onderzoekers, onderwijs, zorg en online veiligheidsorganisaties;
- en Europese wetgeving die platforms verantwoordelijk houdt voor de maatschappelijke gevolgen van hun verdienmodellen.

De digitale leefwereld van jongeren is geen neutrale omgeving. Platforms sturen actief mee in wat jongeren zien, geloven, voelen en normaliseren. Juist daarom vraagt online veiligheid niet alleen om individuele weerbaarheid, maar ook om systeemverantwoordelijkheid. Online radicalisering onder jongeren is geen tijdelijk internetfenomeen. Het raakt direct aan sociale veiligheid, democratische waarden en de manier waarop toekomstige generaties leren kijken naar gender, macht, diversiteit, kennis, instituties en menselijkheid.

Referenties

- Arendt, H. (1973). *The origins of totalitarianism* (New ed.). Harcourt Brace Jovanovich.
- Goldenberg, O. (2025, 23 mei). *Fitfluencers en cryptoboys: de Nederlandse 'manosphere' in kaart gebracht*. Argos/VPRO. <https://argos.vpro.nl/artikelen/fitfluencers-en-cryptoboys-de-nederlandse-manosphere-in-kaart-gebracht>
- Kleijer, J. (2025). *Piemels en Hakenkruizen: Een zorgethische studie naar hoe jongens (11–15 jaar) online ultrarechtse content ervaren en beleven* (Masterthesis, Universiteit voor Humanistiek). Zorgethiek.nu. <https://www.zorgethiek.nu/thesis-jacqueline-kleijer-piemels-hakenkruizen/>